

Марія ГАВРИЛЯК,
здобув. другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету початкової освіти та мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка;

Наук. кер. Зоряна ГНАТІВ,
канд. філос. наук, доц. кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність пропонованого дослідження викликана затребуваністю важливого чинника у формуванні свідомого, освіченого, гармонійно розвиненого молодого покоління – естетичного виховання, яке здійснюється значним чином засобами мистецтва, а відтак – музикою. У статті піднімається проблема естетизації едукативного процесу через музичну освіту учнів, що посідає важливе місце в системі національного виховання молоді.

Ключові слова: *естетичне виховання, музичне мистецтво, освіта, реформи, дистанційне навчання, компетенції вчителя.*

Мистецтво, будучи однією з форм суспільної свідомості, особливим видом людської діяльності, є відображенням дійсності у конкретно-чуттєвих образах. Потяг до прекрасного, вміння бачити високе у буденному, любов до землі, співучість є етнічними ознаками українського народу. Народна педагогіка з давніх часів акцентувала увагу на формуванні естетичного ставлення людини до всіх сфер і проявів її земного життя – власної поведінки, природи, мистецтва, праці, громадської діяльності та ін. «Головні орієнтири естетичного виховання вбачалися у тому, щоб навчити кожну особистість жити за неписаними законами краси і благородства: сформувати у підростаючого покоління навички творити прекрасне. Естетичне виховання передбачає розвиток здібності та бажання бачити та розуміти красу у всіх сферах діяльності людини» [3].

Протягом останніх років Україна, як і все людство стоїть перед глобальними викликами сучасності загалом, та викликами освітніх процесів зокрема. Пандемія коронавірусу, а тепер і повномасштабна війна в Україні внесли великі зміни у всі процеси життєдіяльності, не оминаючи освіту, а отже, й естетичне виховання. Велика відповідальність за зміцнення та подальший розвиток української державності лежить на освітянах, які незалежно від всіх обставин воєнного стану продовжують свою справу – навчання і виховання майбутнього покоління.

Проблеми освітніх процесів лежать в площині наукових досліджень різних галузей. Значна увага наділена міжндисциплінарним дослідженням, оскільки без принципу міжндисциплінарності важко уявити сучасну освіту, університет. Такі провідні науковці України, як В. Кремень, В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, Н. Предберська, В. Скотний, Г. Берегова, Т. Андрущенко, К. Балабанов, Л. Буєва, Ф. Михайлов, Б. Кримський, О. Грицай, Л. Бойко та багато інших в своїх працях висвітлюють важливі аспекти проблеми реформування, вектора розвитку, якості системи освіти в Україні. Гуманітарному складнику, як необхідному компоненту наповненості вищої освіти та формування освіченого потенціалу нації присвячені праці О. Валецького, М. Жулинського, М. Поповича, В. Скуратівського Г. Тараненко та ін.

Про важливість естетичного виховання у вищій школі, що торкається як педагогічної майстерності викладачів, так і процесу підготовки майбутніх фахівців говорять видатні українські науковці, педагоги О. Кутова, Н. Миропольська, О. Отич, Л. Хомич та ін. Зокрема, О. Кутова зазначає, що «про доцільність естетичного виховання студентів сказано багато, але як це зробити намагаються довести одиниці» та акцентує увагу на доповнення змісту кожної навчальної дисципліни у вищих закладах освіти мистецьким компонентом, і, як приклад, пропонує для викладання такі тематичні блоки: «мистецтво і мовлення», «мистецтво і математика», «мистецтво і природознавство», «мистецтво і історія» [6].

Змістове наповнення емоційно-ціннісного, мистецького компонента в структурі підготовки фахівців окреслюють праці з проблем естетичного виховання відомих науковців, мистецтвознавців, психологів, філософів В. Дряпіки, М. Євтуха, І. Зязюна, С. Кримського, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Олексюк, Г. Падалки.

Виховний вплив музики, проблеми естетичного виховання, мистецької освіти досліджували відомі композитори, педагоги, музичні діячі, мистецтвознавці, культурологи – М. Лисенко, М. Колесса, М. Леонтович, С. Людкевич, Д. Антонович, Л. Корній, Г. Падалка, Л. Масол, О. Рудницька, Л. Кияновська, О. Шреєр-Ткаченко, С. Горбенко та ін.

Розуміючи відповідальність за глобальні суспільні проблеми чи гуманітарні катастрофи, освіта повинна першочергово відповідати цивілізаційним викликам. Світові глобалізаційні процеси, диктуючи нові умови, стають рушійним фактором трансформації традиційної системи освіти. І те, чим вона буде наповнена, визначатиме майбутнє суспільства, адже сучасна людина, беручи безпосередню участь в перетворювальній дійсності та процесі змін, несе відповідальність за свою долю, долю своїх дітей, оточення, суспільства, країни тощо. «Освіта XXI століття – це інтелектуальний потенціал, це освіта з культуротворчою, розвиваючою домінантою, це чинник удосконалення людини, це виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни» [2, с. 92].

У цьому плані важко переоцінити значення естетичного виховання, предметом якого є не лише взірцеве мистецтво, але і реалії суспільного та особистого життя: побут, поведінка, культура тощо. «Категорія естетичного є метакатегорією, тобто загальним поняттям, визначення, зміст і використання якого виходять за межі художнього, мистецького. Естетичне є якісно визначеним відношенням людини до виразних форм дійсності та переживанням

нею цього відношення як певного емоційного стану (задоволення, захоплення, огиди тощо). А тому виховання, яке ми називаємо естетичним, має бути орієнтоване на досягнення особистістю цього стану відношення – емоційно-небайдужого, чуттєвого, осмислюючого, переживаючого» [1, с. 227]. Естетичне виховання формує толерантне ставлення до себе та світу навколо, глибоке духовне збагачення. «Сучасні тенденції європейського естетичного виховання в пошуках балансу між підходами «освіта в мистецтві» та «освіта через мистецтво» [7, с. 15] вирішують, перш за все, життєво-практичні завдання з метою адаптації особистості до умов буття, його конфліктності, зняття психологічного напруження, пошук шляхів для самоідентифікації» [1, с. 226].

Особливості, можливості, актуальність, завдання сучасних освітніх реформ, їх інтеграція у світові процеси, безперечно, повинні складати першочергові зусилля у розвитку цієї галузі. Українське суспільство має великий потенціал для створення умов якісної, конкурентоспроможної освіти. Відповідальність значно лежить на всіх освітянах, оскільки «жодна міністерська комісія не здатна визначити, як краще навчати та навчатися, це не властиві для чиновників функції. Натомість Міносвіти має визначити очікувані результати навчального процесу та окреслити, що повинен знати та вміти випускник певної спеціальності» [5].

Актуальність виховання школярів засобами музичного мистецтва, посилення музично-естетичного компонента змісту освіти, насичення його здобутками національної музичної культури повинен складати вагомий компонент у стратегії розвитку сучасної освіти. Мистецька освітня галузь в школі має велику місію та на сучасному етапі реалізовується через інтегровані курси або предмети вивчення за окремими видами мистецтва (музичне, образотворче, театральне мистецтво та ін.).

Музика як вид мистецтва дає широкі можливості для естетичного виховання учнів. Музика – це комунікація думок, відчуттів, емоцій, що передається на міжпоколінньому рівні. Високе музичне мистецтво торкається глибин людської душі, тим самим живлячи її своїм емоційним наповненням.

Різнобічний вплив музики на особистість не викликає заперечень. Ще на зорі цивілізації був помічений її цілющий вплив на організм людини, внаслідок чого відбувалися зміни психологічних станів – поліпшувалось самопочуття, настрої, зменшувалися почуття болю, страху, невпевненості, поверталась бадьорість, енергія тощо. Наукові дослідження впливу музичного мистецтва на емоції та мозок набули своєї популярності з середини ХХ ст., коли лікарі почали використовувати музичну терапію в медичних закладах США та країнах Європи.

Ефективне використання передових технологій музично-естетичного виховання зі скарбниці історико-педагогічного досвіду формування гармонійної особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей, зацікавлень та здібностей, оптимальне поєднання класичної спадщини минулого із сучасними досягненнями наукової думки, її неподільну єдність із вітчизняною історією, культурою, педагогічним досвідом веде до успішного розв'язання завдань сучасної реформи освіти. Тому сьогодні важливо акцентувати увагу на особливості навчання та виховання школярів засобами музичного мистецтва у викликах сьогодення, умови дистанційного навчання, сучасні підходи для організації навчання, матеріали для урізноманітнення освітнього процесу тощо.

Відтак, специфіка дистанційного навчання обмежує можливості фізично відвідувати заклад освіти, тим самим вимагаючи нових форматів навчання, пошуку оптимальних можливостей реалізації освітніх завдань. Якщо задля мінімізації розповсюдження вірусу пандемії COVID-19 основним завданням було обмеження фізичних контактів, то в умовах війни перед освітянами стоїть ще більше завдання – безпечність освітнього процесу. Безперечно, дистанційна освіта має як свої переваги, так і недоліки. За результатами досліджень Державної служби якості освіти спільно з проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), недоліками дистанційного навчання є: «брак живого спілкування; невміння дітей самостійно вчитися; брак повноцінних дистанційних курсів на платформах шкіл (оскільки основним різновидом діяльності залишається синхронне навчання (Zoom-уроки), тоді як асинхронне

навчання (самостійна робота) – без належного педагогічного супроводу)» [4] та ще багато інших пролем особливо у мистецькій галузі.

Особливості сучасного навчального процесу загалом та естетичного виховання зокрема ставлять перед педагогами нові вимоги щодо їх професійних компетенцій. Досліджуючи особливості естетичного виховання засобами музичного мистецтва, ми звертаємося до питань формування професійних компетенцій майбутнього вчителя музичного мистецтва відповідно до вимог часу. Оскільки сучасний освітній процес супроводжується такими визначеннями, як «компетенція», «професійна компетенція», «інтерактивні технології», «музично-комп'ютерні програми» тощо та вимагає розуміння їх наповнень, тому окреслення фахових музичних компетенцій, якими повинен володіти майбутній вчитель музичного мистецтва, є необхідною складовою дослідження. Вчитель сьогодні – це покликання, це визнання, це людина високої культури та широкої ерудиції, це людина, яка має широку наукову і практичну підготовку, досконало володіє своєю спеціальністю; це вмільний організатор, здатний на практиці застосувати принципи наукової організації праці; це людина, яка вміє працювати з людьми.

Висновки. Сьогодні на сучасного педагога покладені великі завдання формування освічених особистостей, яких потребує Україна в часі важкої боротьби за своє існування та європейське майбутнє. Виховання молодого покоління на фундаментальних морально-етичних якостях, які значним чином входять до змісту саме гуманітарної освіти забезпечує світоглядні позиції майбутнього суспільства та хід його розвитку. Сьогодні як ніколи, в час героїчної боротьби українського народу за своє існування, плекання, поширення естетичного, високого та піднесеного, красивого та доброго, мудрого та ціннісного є свідченням екзистенціальних, культурних, соціальних, ментальних характеристик українського народу. А естетичне виховання засобами музичного мистецтва, будучи органічно вплетеним у канву нашого буття, століттями передає від покоління до покоління духовні багатства людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатів З. Сучасні тенденції розвитку естетичного виховання в українському та європейському просторі освіти. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіката психологія»* : зб.наук. пр. / ред. кол.: Товканець Г. В. (гол.ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2018. Випуск 1 (7). 269 с. С. 225–228.
2. Гнатів З. Трансформаційний процес сучасної освіти: навчати іншому і по-іншому? *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. №1 (7), 2019. С. 89–96
3. Гринюк С. Виховуємо естетично у вищій школі. URL: <https://ohs.nau.edu.ua/index.php/record/view/5496> (дата звернення: 22.11.22).
4. Змішане навчання: як організувати якісний освітній процес в умовах війни. URL: <https://nus.org.ua/articles/zmishane-navchannya-yak-organizuvaty-yakisnyj-osvitnij-protses-v-umovah-vijny/> (дата звернення: 25.11.22).
5. Квіт С. Департамент освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/content/potribni-zminy-zmist-i-zavdannya-osvitnih-reform.html> (дата звернення: 27.11.22).
6. Кутова О. Технології естетичного виховання студентів у вищих педагогічних навчальних закладів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/20054332.pdf> (дата звернення: 12.11.22).
7. Amadio M. Instructional time and the place of aesthetic education in school curricula at the beginning of the twenty-first century. Geneva, 2006. 44 с.